

राष्ट्रीय कृषि विकास योजना (RKVY)

सन २००८-०९ मध्ये शेततळी निर्माण
करण्याची योजना राबविण्याबाबत..

महाराष्ट्र शासन

ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग,
शासन निर्णय क्र.राकृषि-२००८/प्र.क्र. १०९/जल-७

मंत्रालय , मुंबई -४०००३२

दिनांक :- १६ जुलै, २००८.

वाचा -

- (१) कृषि विभागाचे पत्र क्र. आरकेवाय १००७/प्र.क्र.३७/राकृषियो कक्ष, दि. ११ डिसेंबर, २००७
- (२) शासन निर्णय, कृषी व पदुम विभाग क्र.राकृष्यो १००७/प्र.क्र.३९/राकृषियो कक्ष, दि.२५ फेब्रुवारी, २००८
- (३) ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग, शासन निर्णय क्र. राकृषि-२००८/प्र.क्र.१६६/जल-७ दि. ३ मार्च, २००८, दि. १० मार्च, २००८, दि. १७ मार्च, २००८ व दि. १५ एप्रिल, २००८.
- (४) शासन निर्णय, कृषी व पदुम विभाग क्र.राकृषि १००८/प्र.क्र.१९/राकृषियो कक्ष, दि. २९ मार्च, २००८
- (५) कृषि व पदुम विभागाचे पत्र क्र.RKY २००८/C.R.३५/RKVY CELL, दि.२६ जून, २००८.

प्रस्तावना -

राष्ट्रीय विकास परिषदेने (NDC) पारित केलेल्या ठराव क्रमांक ५३ नुसार ११ व्या पंचवार्षिक योजनेत ४ टक्के कृषी विकासाचे उदिष्ट ठरविले आहे. हे लक्षात घेऊन केंद्रीय कृषी मंत्रालयाने राष्ट्रीय कृषी विकास योजना (RKVY) जाहिर केलेली आहे. राष्ट्रीय कृषी विकास योजनेअंतर्गत केंद्र शासनाने प्रसिद्ध केलेल्या मार्गदर्शक सुचनेनुसार मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य यांच्या अध्यक्षतेखाली संदर्भाधीन दिनांक २० सप्टेंबर, २००७ च्या शासन निर्णयानुसार राज्य स्तरीय प्रकल्प मंजूर समिती गठीत करण्यात आलेली आहे. या समितीच्या दिनांक ४ डिसेंबर, २००७ रोजी मुंबई येथे झालेल्या बैठकीतील निर्णयानुसार सन २००७-२००८ मध्ये विदर्भ आणि मराठवाडा विभागातील कापूस उत्पादन होणा-या एकूण १६ जिल्ह्यात शेततळे निर्माण करणे ही योजना राबविण्यास संदर्भाधीन दिनांक ३ मार्च २००८ च्या शासन निर्णयान्वये मान्यता देण्यात आली आहे.

२. उपरोक्त मान्यतेनुसार राष्ट्रीय कृषी विकास योजनेअंतर्गत शेततळे हा कार्यक्रम विदर्भातील बुलढाणा, अकोला, वाशिम, अमरावती, यवतमाळ, वर्धा, नागपूर, चंद्रपूर आणि मराठवाडा विभागातील औरंगाबाद, जालना, बीड, लातूर, उस्मानाबाद, नांदेड, परभणी आणि हिंगोली अशा एकूण १६ जिल्ह्यात राबविण्याकरीता मान्यता देण्यात आली आहे. सन २००७-२००८ मध्ये एकूण १७५०० शेततळयांचे उदिष्ट निश्चित करण्यात आलेले आहे. त्यापैकी अमरावती विभागातील पुर्णा खोन्यातील अकोला, अमरावती व बुलढाणा या तीन जिल्ह्यात प्रती जिल्हा १५०० या प्रमाणे एकूण ४५०० शेततळी व उर्वरीत १३ जिल्ह्यांकरीता प्रति जिल्हा १००० प्रमाणे एकूण १३,००० शेततळी बांधण्यास मान्यता देण्यात आली आहे. हा कार्यक्रम राबविण्यास सन २००७-२००८ मध्ये एकूण रुपये ८०.०० कोटी (रुपये इंशी कोटी) इतका निधी मंजूर व वितरीत करण्यात आला आहे.

३. राष्ट्रीय कृषि विकास योजनेअंतर्गत शेततळे हा कार्यक्रम सन २००८-०९ मध्ये राबविण्यास मान्यता देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय

राष्ट्रीय कृषि विकास योजनेअंतर्गत ११ व्या पंचवार्षिक योजनेत एकूण ३ लाख शेततळी बांधण्याचे उद्दिष्ट ठरविण्यात आले आहे. विदर्भ व मराठवाडा विभागातील कापूस उत्पादन करणाऱ्या एकूण १६ जिल्ह्यात सन २००७-०८ मध्ये शेततळे हा कार्यक्रम राबविण्यासाठी संदर्भाधीन शासन निर्णय दिनांक

३ मार्च, २००८ अन्वये मान्यता देण्यात आली असून १७,५०० शेततळ्याचे उद्दिष्ट पूर्ण करण्यासाठी रुपये ८०.०० कोटी एवढा निधी मंजूर करण्यात आलेला आहे.

२. सन २००८-०९ मध्ये राष्ट्रीय कृषि विकास योजनेअंतर्गत शेततळ्यांचा कार्यक्रम यापूर्वी समाविष्ट असलेले विर्दभ व मराठवाडा विभागातील १६ जिल्हे तसेच खानदेश भागातील जळगाव, धुळे, नंदुरबार आणि नाशिक (अंशतः) हे ४ जिल्हे अशा एकूण २० जिल्ह्यांत राबविण्यास राज्यस्तरीय प्रकल्प मंजूर समितीने दि. २७ मे, २००८ रोजी झालेल्या बैठकीत मान्यता दिली आहे. या योजनेअंतर्गत सन २००८-०९ करीता २९५०० शेततळी तयार करण्याचे उद्दिष्ट आहे.

३. राष्ट्रीय कृषि विकास योजनेअंतर्गत शेततळे हा कार्यक्रम अमरावती विभागातील पूर्णा खो-यातील अकोला, अमरावती व बुलढाणा या ३ जिल्ह्यांकरीता प्रत्येकी १५०० याप्रमाणे एकूण ४५०० शेततळी, उर्वरित वाशिम, यवतमाळ, वर्धा, नागपूर, चंद्रपूर व मराठवाडा विभागातील औरंगाबाद, जालना, बीड, लातूर, उस्मानाबाद, नांदेड, परभणी, हिंगोली आणि खानदेश विभागातील जळगाव, धुळे, नंदुरबार व नाशिक (अंशतः) जिल्हा (मालेगाव, बागलाण, निफाड, नांदगांव, सिन्हर, येवला, चांदवड, देवळा हे तालुके) प्रति जिल्हा १००० याप्रमाणे एकूण १७ जिल्ह्यांकरीता १७००० शेततळी अशी २० जिल्ह्यांमध्ये एकूण २९५०० शेततळी करण्याचे उद्दिष्ट मंजूर करण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

४. राष्ट्रीय कृषि विकास योजनेअंतर्गत शेततळी बांधण्याच्या वरील कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करण्यासाठी यापूर्वी निर्गमित केलेल्या शासन निर्णय ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग क्रमांक राकृति २००८/प्र.क्र.१६६/जल-७ दि. ३ मार्च, २००८, दि. १० मार्च, २००८, दि. १७ मार्च, २००८ व दि. ३ जून, २००८ मधील सर्व अटी व शर्ती लागू रहातील. त्यातील काही प्रमुख अटी / शर्ती खाली दर्शविल्याप्रमाणे आहेत.

४.१ लाभार्थी पात्रता -

- (१) ज्या शेतक-यांकडे कमीत कमी ०.६० हे. जमिन उपलब्ध आहे.
- (२) ज्या शेतक-यांना यापूर्वी इतर योजनांच्या माध्यमातून विहिर मंजूर केलेली नाही.
- (३) तांत्रिकदृष्ट्या पात्र असणे आवश्यक.

४.२ लाभार्थी निवड - खालील प्राथमिकतेनुसार करावी.

- (१) अनुसूचित जाती-जमाती शेतक-यांना.
- (२) दारिद्र्य रेषेखालील (BPL) शेतक-यांमधील सर्वात शेवटच्या शेतक-याची निवड प्रथम या पद्धतीने (अंत्योदय मोड)
- (३) अल्प व अत्यल्प भूधारक शेतक-यांना.
- (४) वरील प्रवर्गातील पुरेसे शेतकरी उपलब्ध न झाल्यास इतर प्रवर्गातील सर्व शेतक-यांना.

४.३ शेततळ्यासाठी मंजूर मापदंड व अनुद्घेय अनुदान -

- (१) मूद व जलसंधारणाच्या विविध उपचारांच्या कामांसाठी तांत्रिक व आर्थिक मापदंड शासन निर्णय नियोजन विभाग क्र.रोहयो २००७/प्र.क्र.१५/रोहयो-१, दि. १६ जुलै, २००७ अन्वये सुधारण्यात आले आहे. हे तांत्रिक व आर्थिक मापदंड शेततळ्याच्या उपरोक्त कार्यक्रमांसाठी देखील लागू राहतील.
- (२) या कार्यक्रमांतर्गत १५X१५X३ मिटर ते ३०X३०X३ मिटर या आकाराची शेततळी घेण्यास लाभार्थ्यास मूळा राहिल.
- (३) शेततळ्यांकरीता संदर्भाधीन शासन निर्णय दि. १७ मार्च, २००८ नुसार विहित केलेल्या तांत्रिक व आर्थिक निकाशानुसार हा कार्यक्रम राबविण्यासाठी योग्य ते संनियंत्रण ठेवण्याची जबाबदारी संबंधित अधिका-यांची राहील.
- (४) राष्ट्रीय कृषि विकास योजनेअंतर्गत मंजूर केलेल्या शेततळ्यांचे काम पूर्ण करण्यासाठी मशिनचा वापर करण्यास अनुमती देण्यात येत आहे. या योजनेअंतर्गत मंजूर केलेल्या शेततळ्याचे काम मंजूरांमार्फत

अथवा मशिनद्वारे अशा कोणत्याही पूर्ण केले तरी लाभार्थ्यास मापदंडानुसार मंजूर अनुदानाच्या ७० टक्के अनुदान अनुज्ञेय राहील.

४.४ अनुदानाचे वितरण -

- (१) शेततळी बांधण्याचा कार्यक्रम रोहयोशी निगडीत फळबाग योजनेच्या धर्तीवर राबविण्यात येणार असल्याने शेततळ्याचे काम लाभार्थ्याने स्वतः करावयाचे आहे.
- (२) हे काम मशिनद्वारे पूर्ण करण्यास मान्यता देण्यात आलेली आहे. मात्र याकरीता मशिन उपलब्ध करून घेण्याची जबाबदारी संबंधित लाभार्थ्याची राहील.
- (३) शेततळ्यांसाठी अनुज्ञेय असलेले अनुदान वरील ४.३ मध्ये दर्शविल्याप्रमाणे राहील. ही अनुदानाची रक्कम काम पूर्ण झाल्यानंतर संबंधित क्षेत्रिय अधिका-यांनी मोजमाप केल्यानंतर अधोरेखित धनादेशाद्वारे (Crossed Cheque) लाभार्थ्याच्या बँकेच्या खात्यावर थेट जमा करण्यात येईल.

४.५ जिल्ह्याच्या उद्दिष्टांची विभागणी -

प्रत्येक जिल्ह्याला दिलेल्या उद्दिष्टांची तालुकानिहाय / महसूल गावनिहाय विभागणी सन २००९ च्या लोकसंख्येवर आधारित करण्यात यावी. या निकषानुसार उद्दिष्ट वितरणाची जबाबदारी जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी यांची राहील.

५. सन २००८-०९ मधील राष्ट्रीय कृषि विकास यंत्रणेतर्गत जाहिर केलेला शेततळे बांधण्याचा कार्यक्रम कालबद्धरीत्या पूर्ण करण्याची जबाबदारी आयुक्त (कृषि) महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांची राहील. याकरीता या कार्यक्रमाचे वेळापत्रक व सर्व समावेशक मार्गदर्शक सूचना तातडीने सर्व क्षेत्रिय अधिकारी / कर्मचारी यांना तातडीने निर्गमित कराव्यात. अकराव्या पंचवार्षिक योजनेत ४ टक्के कृषि विकास दराचे उद्दिष्ट गाठण्यासाठी हा कार्यक्रम जाहिर झालेला आहे. त्यासाठी शेततळ्याचा कार्यक्रम यशस्वी होण्यासाठी तांत्रिक व अनुषंगिक बाबींची पूर्तता होईल याची पूर्ण दक्षता घेण्यात यावी.

६. लाभार्थ्याची निवड करण्यासाठी संबंधित जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली खालीलप्रमाणे समिती गठीत करण्यात यावी.

जिल्हाधिकारी	:	अध्यक्ष
मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद	:	सह अध्यक्ष
वरिष्ठ भूवैज्ञानिक, भूजल सर्वेक्षण यंत्रणा	:	सदस्य
कार्यकारी अभियंता, लघु पाटबंधारे	:	सदस्य
उप संचालक, सामाजिक वनीकरण	:	सदस्य
जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी	:	सदस्य सचिव.

शासनाने विहित केलेल्या उपरोक्त निकषांच्या आधारे लाभार्थी निवड समितीने करावी. या निकषात अपवादात्मक परिस्थितीत बदल करावयाचे अधिकार समितीला राहील. मात्र या बदलासाठी योग्य समर्थ करणे बंधनकारक राहील.

७. या कार्यक्रमासाठी सन २००८-०९ साठी निधी मंजूरीचे आदेश यथावकाश निर्गमित करण्यात येतील. तोपर्यंत मंजूर केलेल्या जिल्हानिहाय उद्दिष्टानुसार लाभार्थ्याची निवड करण्याची प्रक्रिया तातडीने सुरु करण्यात यावी.

८. सदर कार्यक्रम धडक मोहीम स्वरूपात राबविण्यात यावा. या कार्यक्रमाचे समन्वयाची व सनियंत्रणाची जबाबदारी संबंधीत नोडल अधिकाऱ्याची राहील. शेततळी बांधण्याच्या कार्यक्रमात झालेल्या आर्थिक व भौतिक प्रगतीचा अहवाल दरमहा आयुक्त (कृषि) महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांनी शासनास न चुकता सादर करावा.

१. हा शासन निर्णय मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखाली गठीत केलेल्या राज्यस्तरीय प्रकल्प समितीने दिलेल्या मान्यतेनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

१०. सदर शासन निर्णय शासनाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक सांकेतांक २००८०७९६९२४४५००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

१००१३
(रेखा भिडे)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रति,

मा. राज्यपाल यांचे सचिव,

मा.मुख्यमंत्री यांचे सचिव,

मा.उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव

मा. मंत्री (जलसंधारण), यांचे खाजगी सचिव

मा. राज्यमंत्री,(जलसंधारण) यांचे खाजगी सचिव

सर्व मा. मंत्री, राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,

मा. उपाध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्यस्तरीय जलसंधारण सल्लागार परिषद.

मुख्य सचिव यांचे सहसचिव, सर्व अप्पर मुख्य सचिव/ प्रधान सचिव/ सचिव,मंत्रालयीन विभाग

सर्व विभागीय आयुक्त,

आयुक्त (कृषि), महाराष्ट्र राज्य, पुणे,

महासंचालक, कै.वसंतराव नाईक स्वावलंबन मिशन

संचालक, मृदसंधारण व पाणिलोट क्षेत्र व्यवस्थापन, महाराष्ट्र राज्य,पुणे

सर्व संचालक, कृषि आयुक्तालय, पुणे

मुख्य अभियंता,लघु पाटबंधारे (स्थानिक स्तर),पुणे

संचालक, सामाजिक वनीकरण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे,

संचालक, भूजल संरक्षण व विकास यंत्रणा, पुणे,

सर्व जिल्हाधिकारी,

सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद,/सर्व प्रकल्प संचालक, जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा,

सर्व विभागीय कृषि सहसंचालक,

सर्व अधीक्षक अभियंता, पाटबंधारे,/सर्व अधीक्षक अभियंता, लघु पाटबंधारे,(स्थानिक स्तर)

संचालक, अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, मुंबई,/महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क, मुंबई (प्रसिद्धी करीता),

सर्व जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी,

सर्व सहसंचालक,सामाजिक वनीकरण वृत्ते,

सर्व मुख्य वनसंरक्षक, / सर्व उपवनसंरक्षक,

सर्व उपायुक्त (विकास),

महाराष्ट्र राज्य जलसंधारण सल्लागार परिषदेचे सर्व अशासकीय सदस्य,

महालेखापाल, (लेखापरिष्का), महाराष्ट्र १ व २ , मुंबई व नागपूर,

महालेखापाल, (लेखा व अनुज्ञेयता),महाराष्ट्र १ व २ , मुंबई व नागपूर,

सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी,

सर्व उप सचिव/अवर सचिव/कार्यासन अधिकारी (जलसंधारण उपविभाग) ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग,मंत्रालय.

निवडनस्ती जल-७.